

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1941 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa undersökningar på jordbrukets område.

I en till riksdagen den 28 februari 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 114, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa

dels till Lantbrukshögskolan: Undersökning rörande trippelanalysmetodens användbarhet ett anslag av 15,000 kronor,

dels till Lantbrukshögskolan: Undersökningar rörande kromosomfördubblade typer av lantbruksväxter ett reservationsanslag av 9,300 kronor,

dels ock till Undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel ett reservationsanslag av 11,600 kronor.

Beträffande utredningen i dessa ärenden får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas nedan, hänvisa till propositionen.

Undersökning rörande trippelanalysmetodens användbarhet.

Från och med budgetåret 1937/38 har riksdagen anvisat medel till undersökning rörande trippelanalysmetodens användbarhet. För budgetåret 1937/38 anvisades sålunda för ändamålet 3,000 kronor, för vartdera av budgetåren 1938/39 och 1939/40 6,300 kronor samt för budgetåret 1940/41 5,000 kronor. Å riksstaten för budgetåret 1941/42 har för ifrågavarande ändamål anvisats ett anslag av 5,000 kronor. Medelsanvisningen har från och med budgetåret 1939/40 skett i form av obetecknat anslag.

Ifrågavarande undersökning, som avser den s. k. trippelanalysmetodens användbarhet för bedömande av markens gödslingsbehov, utföres å lantbrukshögskolans växtfysiologiska institution. Genom förenämnda metod, som grundar sig på iakttagelsen, att mineralämneshalten i blad- och stråmassa från växande gröda står i ett visst förhållande till den extraherbara mängden näringsämnen i marken, kan för varje näringsämne erhållas en verkningskvot, som giver vägledning för bedömande av markens gödslingsvärde och göds-

lingsbehov. Med anlitan­de av denna metod kunna enligt uppgift även erhållas upplysningar om samspelet mellan olika gödslingsfaktorer, t. ex. kali och kalk eller kalk och mangan. Jämväl bristsjukdomar avslöjas ofta omedelbart ur trippelanalyserna.

Med skrivelse den 7 februari 1941 har statens livsmedelskommission till Kungl. Maj:t överlämnat en den 25 januari 1941 dagtecknad framställning från föreståndaren för lantbrukshögskolans växtfysiologiska institution, professorn H. Lundegårdh, om anslag å 20,000 kronor för utvidgad prövning av trippelanalysmetodens praktiska användbarhet för bestämning av gödslingsbehovet. Vid skrivelsen fanns fogat ett av styrelsen för lantbrukshögskolan den 3 februari 1941 avgivet utlåtande i ämnet.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»Av vad i ärendet anförts framgår, att de försök i mindre omfattning som redan verkställts för utrönande av den s. k. trippelanalysmetodens praktiska användbarhet vid bestämmandet av markens gödslingsbehov givit lovande resultat. Såsom framhållits av föreståndaren för lantbrukshögskolans växtfysiologiska institution — vid vilken institution undersökningen rörande metoden bedrivs — torde det emellertid vara av vikt att genom en prövning i större omfattning, med försök och provtagningar i olika delar av landet, få fullt klarlagt metodens praktiska lämplighet för det avsedda ändamålet. En allmännare användning av metoden, för den händelse denna skulle visa sig motsvara förväntningarna, skulle givetvis möjliggöra ett rationellare utnyttjande av tillgängliga kvantiteter gödselmedel, vilket torde vara av särskild betydelse under nuvarande förhållanden med minskad tillgång på vissa konstgödselmedel. Med hänsyn till den stegring av produktionen inom jordbruket som sålunda skulle kunna vinnas till båtnad för vår livsmedelsförsörjning anser jag mig böra i likhet med lantbrukshögskolans styrelse och livsmedelskommissionen förorda, att staten anvisar medel för att den ifrågasatta utvidgningen av undersökningen snarast möjligt skall kunna komma till stånd. Mot den i ärendet verkställda kostnadsberäkningen har jag intet att erinra. Då enligt vad jag inhämtat de å innevarande budgetår belöpande kostnaderna uppgå till omkring 15,000 kronor, torde emellertid allenast detta belopp nu böra anvisas. Beloppet bör upptagas å tilläggsstat för budgetåret 1940/41 och liksom det å riksstaten för sagda budgetår beviljade anslaget uppföras såsom obetecknat anslag. För den händelse det belopp, som må komma att anvisas å riksstaten för budgetåret 1941/42 till ifrågavarande undersökning, under budgetåret skulle visa sig vara otillräckligt, torde, därest riksdagen ej har något att erinra häremot, det ytterligare belopp som erfordras få tagas i anspråk från andra till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel.»

**Undersökningar rörande kromosomfördubblade typer
av lantbruksväxter.**

Genom beslut den 19 april 1940 ställde Kungl. Maj:t från nionde huvudtitelns reservationsanslag till Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanärningar ett belopp av högst 5,500 kronor till styrelsens för lantbruks-högskolan förfogande att användas för fullföljande av vid högskolans växtsystematisk-genetiska institution pågående undersökningar över kromosomfördubbling hos vissa lantbruksväxter. Såsom villkor för bidragets åtnjutande föreskrev Kungl. Maj:t, att den praktiska utprovningen av de erhållna högkromosomiga formerna skulle ske vid Sveriges utsädesförenings filial vid Ultuna, under förutsättning att föreningen förklarade sig villig att utan särskild ersättning åtaga sig en dylik prövning av de vid nyssnämnda institution uppdragna nya sorterna. Kungl. Maj:t förklarade sig slutligen vilja i de fall, då arbetena i fråga resulterade i praktiskt användbara sorter, framdeles besluta huru med sorterna skulle förfaras för att dessa skulle kunna på lämpligt sätt och under betryggande kontroll komma jordbruket till godo.

Kungl. Maj:ts omförmälda beslut var föranlett av en den 22 februari 1940 dagtecknad framställning i ämnet från professorn i systematisk botanik och ärftlighetslära vid lantbrukshögskolan G. Turesson, vilken framställning i avgivna utlåtanden tillstyrks av såväl högskolestyrelsen som statens livsmedelskommission. Av handlingarna i detta ärende inhämtas bland annat följande.

Genom ett omfattande forskningsarbete, framför allt i Förenta staterna, har under de senare åren kunnat påvisas, att ökning av antalet kromosomer i kärnan hos växtceller ofta leder till ökad produktion av växtmassa. Man har därför i alla länder, där rationell växtförädling bedrivs, igångsatt omfattande arbeten för att genom kromosomfördubbling försöka ytterligare förbättra olika kulturväxter. Även i vårt land har förädling enligt denna metod bedrivits under senare år, framför allt vid Sveriges utsädesförening i Svalöv samt vid lantbrukshögskolans växtsystematisk-genetiska institution. Särskilt sedan det konstaterats, att man genom behandling av växter med vissa gifter (colchicin m. fl.) har möjlighet att framställa ett praktiskt taget obegränsat antal former med fördubblat kromosomtal, synas utsikterna att på denna väg uppnå praktiska resultat ha avsevärt ökats.

Med skrivelse den 17 februari 1941 har styrelsen för lantbrukshögskolan till Kungl. Maj:t överlämnat en den 15 februari 1941 dagtecknad framställning från professor Turesson, vari denne anhållit om ett anslag å 9,330 kronor för fullföljande av de vid högskolans växtsystematisk-genetiska institution pågående undersökningarna över kromosomfördubblade typer av olika lantbruksväxter.

Departementschefen har i ämnet anfört följande.

»Under nu rådande förhållanden har storleken av den avkastning, som kan utvinnas av våra lantbruks- och trädgårdsväxter, kommit att få en allt större

betydelse för vår folkförsörjning. Då de vid lantbrukshögskolans växtsystematisk-genetiska institution pågående försöken rörande kromosomfördubbling hos vissa kulturväxter — vilka försök enligt vad i det föregående anförts redan givit mycket goda resultat — åsyfta att framställa kromosomfördubblade härdiga växttyper, som lämna ett avsevärt större utbyte än de eljest förekommande, synes det mig vara synnerligen angeläget att försöken få fullföljas snarast möjligt. Jag vill särskilt framhålla, att undersökningarna, vilka äro av beskaffenhet att kunna leda till snabba resultat, avse åtskilliga vallväxter, vilka spela en stor roll för vår äggviteförsörjning, samt ett flertal oljeväxter, såsom soja, lin, vitsenap m. fl., till vilkas odling i vårt land statsmakterna under de senaste åren lämnat ett betydande stöd. För fullföljande av undersökningarna, till vilka Kungl. Maj:t såsom förut nämnts tidigare anvisat ett belopp av 5,500 kronor, finner jag staten nu böra ställa ytterligare medel till förfogande. Mot den av undersökningens ledare verkställda kostnadsberäkningen, som slutar å ett belopp av 9,330 kronor, har jag icke något att erinra. Det synes vara lämpligt, att beloppet, avrundat till 9,300 kronor, äskas av riksdagen i form av ett särskilt reservationsanslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41. För användningen av anslaget, vilket bör benämnas Lantbrukshögskolan: Undersökningar rörande kromosomfördubblade typer av lantbruksväxter, torde böra gälla i huvudsak samma villkor som föreskrivits för dispositionen av förenämnda belopp å 5,500 kronor.»

Undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitiehaltiga fodermedel.

Ingenjörsvetenskapsakademien har i skrivelse den 30 november 1940 — varöver infortrade utlåtanden avgivits den 9 december 1940 av husdjursförsöksanstalten vid lantbrukshögskolan, den 21 december 1940 av styrelsen för lantbrukshögskolan samt den 31 januari 1941 av statens livsmedelskommission — hemställt, att till kostnaderna för bedrivande av undersökningar över vissa möjligheter att framställa äggvitiehaltiga fodermedel måtte till akademiens förfogande ställas ett belopp av 11,600 kronor, varav 11,000 kronor beräknades för avlöning till assistenter och 600 kronor för anskaffande av kemikalier och förbrukningsartiklar.

Departementschefen har i förevarande spörsmål anfört följande:

»Såsom framgår av vad i ärendet anförts är behovet av åtgärder för avhjälpan av den brist på för kreatur lämpliga äggviteämnen, som i nuvarande läge råder på fodermedelsmarknaden, synnerligen trängande. Med hänsyn härtill och då de i ingenjörsvetenskapsakademiens förut omförmälda skrivelse ifrågasatta undersökningarna rörande vissa möjligheter att framställa äggvitiehaltiga fodermedel ansetts böra komma till genomförande utan dröjsmål, har Kungl. Maj:t den 7 februari 1941 på min föredragning beslutat att från de medel, som stå till livsmedelskommissionens förfogande för upprätthållande av jordbruksregleringen, till akademiens förfogande ställa ett be-

lopp av högst 11,600 kronor för undersökningarnas verkställande. I Kungl. Maj:ts beslut föreskrevs, att undersökningarna skulle inriktas jämväl på klarläggande av de ekonomiska förutsättningarna för framställning på avsett sätt av foderäggvita. Då kostnaderna för ifrågavarande undersökningar icke lämpligen synas böra slutgiltigt belasta nyssnämnda för jordbruksregleringens upprätthållande avsedda medel, torde nu för täckande av omförmälda utgiftsbelopp, 11,600 kronor, böra äskas ett anslag å tilläggsstat för löpande budgetår. Anslaget, vilket bör benämnas Undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel, torde böra givas karaktär av reservationsanslag.»

Enär de undersökningar på jordbrukets område, vartill anslag nu äskas, avse spörsmål av betydande vikt för ordnandet av landets livsmedelsförsörjning, anser sig utskottet böra tillstyrka, att medel ställas till förfogande för ändamålet i enlighet med departementschefens förevarande förslag. Utskottet hemställer alltså,

Utskottet.

att riksdagen må å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa

1. till *Lantbrukshögskolan: Undersökning rörande trippelanalysmetodens användbarhet* ett anslag av 15,000 kronor,

2. till *Lantbrukshögskolan: Undersökningar rörande kromosomfördubblade typer av lantbruksväxter* ett reservationsanslag av 9,300 kronor,

3. till *Undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel* ett reservationsanslag av 11,600 kronor.

Stockholm den 21 mars 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Granath, Gabrielsson, Alfred Andersson, Jacob Hansson, Mannerskant, von Stockenström* och *Anderberg* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson* i *Löbbo*, *Hedlund* i *Häste*, *Karlsson* i *Munkedal*, *Carlström*, *Mäler*, *Pettersson* i *Rosta*, *Jacobson* och *Jonsson* i *Fjäle*.